

Par sabiedrisko mediju saturu tikai latviešu valodā un tā tulkojumiem minoritāšu valodās

Latvijā dzīvo dažādas mazākumtautības, kuras faktiski ikdienā lieto un informācijas iegūšanai nereti izmanto citu – ne latviešu valodu.

Saskaņā ar Satversmi un Valsts valodas likumu, no vienas puses, Latvijā ir svarīgi stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu. No otras – Latvijā tiek cienītas mazākumtautības un veidota iekļaujoša sabiedrība. Ir svarīgi, ka saskaņā ar Valsts valodas likuma 1.panta piekto daļu tiek veicināta latviešu valodas ietekmes palielināšana Latvijas kultūrvidē, veicinot ātrāku sabiedrības integrāciju.

Pamatoti Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likuma (turpmāk SEPLP likuma) 2.pants nosaka, ka Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu vispārējais stratēģiskais mērķis ir stiprināt Latvijas demokrātisko iekārtu, vārda brīvību un Latvijas iedzīvotāju sajūtu, ka viņi ir piederīgi Latvijai, kopt latviešu valodu un nacionālo kultūru saskaņā ar Satversmi, šo likumu un citiem likumiem.

Nav šaubu, ka līdztekus minētajam nacionālajās interesēs ir svarīgi saglabāt valsts esošo virzienu – eiroatlantisko kursu (attīstība Ziemeļeiropas valstu virzienā), prioritizējot valsts ārējās un iekšējās drošības stiprināšanu. To sekmē demokrātiskā sabiedrībā balstītas vērtības, tai skaitā - sabiedrības informēšana, viedokļu dažādība. Tas ir īpaši svarīgi valstisku lēmumu pieņemšanā, it sevišķi šajos apstākļos, kad pasaulē notiek ģeopolitiskie satricinājumi dažādu interešu sadursmju dēļ, kā rezultātā informatīvajā telpā ir daudz maldinošas un neprecīzas informācijas.

Novērojumi, kurus apstiprina dezinformācijai izvēlētie mērķi, liecina, ka latviski runājošai sabiedrības daļai **netrūkst** informācijas, tai skaitā valstiski veidotas un komercmediju satura. Līdz ar to dezinformācijas kampaņas pamatoti tiek vērstas valsts informatīvi, iespējams, ievainojamākajai daļai – minoritātēm. Ņemot vērā minēto tieši šai sabiedrības daļai ir **īpaši svarīgi skaidrot, informēt, izglītēt sabiedrību valstiskā virzienā**. Lai gan Latvijā eksistē valodā balstīta integrācijas politika, diemžēl faktiskā situācija sabiedrībā un novērojumi liecina, ka tās izmantotie līdzekļi un veidi ir nepietiekami efektīvi.

Minoritātes, iespējams, ir mūsu sabiedrības informatīvi ievainojamākā daļa.

Informatīvajā telpā novērojams, ka sniegtā informācija, tai skaitā ziņas un to pasniegšanas veids dažādās valodās runājošām auditorijām ir atšķirīgs. Valoda ir fundamentāls vienotas sabiedrības pamats. Turpretī tās nezināšana veido sašķeltību. Līdz ar to veidojas loks – citādā valodā patērētā informācija veido sašķeltību, sašķeltība veicina citādas informācijas patēriņu. Šo loku ir nepieciešams pārtraukt.

Sabiedrībai ir jāsniedz vienots, objektīvs, viegli uztverams informatīvais saturs.

Turpretī novērojumi liecina, ka ziņu portālos (internetā, televīzijā, presē) Latvijā faktiski tiek veidots atšķirīgs saturs latviešu un mazākumtautības vajadzībām, balstoties uz to, a) kas ir aktuāls; b) kas to interesē.

Nosacīta kulminācija atšķirīga satura veidošanai gandrīz tika sasniegta 2024.gada maijā, plānojot organizēt (faktiski veidot saturu) Eiroparlamenta priekšvēlēšanu debates svešvalodā.

Pamatotu iemeslu dēļ vairākas politiskās partijas atteicās tajās piedalīties. Tomēr, pat ja tas būtu noticis ar visu partiju piedalīšanos – ņemot vērā, ka minoritāšu pārstāvji runātu savā dzimtajā valodā, debatēs un diskusiju dinamikā tie nonāktu prioritārā pozīcijā.

Arī, ja debates nebūtu atceltas, tās bez vairāku politisko partiju pārstāvības, sasniegtu pretēju mērķi. Nevis nacionālās identitātes un piederības stiprināšanu, bet minētais saturs propagandētu pretvalstiskas nostājas un tēla naratīvu.

Tāpat situācija, kurā normatīvie akti pieļauj mums nonākt, pati par sevi ir absurda.

Pret debatēm svešvalodā savu nostāju izteikuši arī, piemēram, eksprezidents E.Levits, Latviešu valodas aģentūra. Prezidents E.Rinkēvičs norādījis, ka nepieciešama atvērta šī jautājuma diskusija.

Lai gan minētās debates ir atceltas, problemātika saglabājas – Latvijā trūkst valstiski veidota, vienota, plaši un viegli pieejama, mērķēta informatīvā telpa mazākumtautībām. Lielajam vairumam latviski runājošās sabiedrības daļas nav ne mazāko šaubu par valsts attīstības virzienu, ārpolitikas kursu, piemēram, atbalsta nepieciešamību Ukrainai. Ņemot vērā pieejamās informācijas un kanālu daudzveidību latviski runājošai sabiedrībai daļai tas ir pašsaprotami. Tomēr tai pat laikā – tiem, kuru vidē īpaši viegli izplatās dezinformācija, šādas informācijas trūkst.

Valsts informatīvajā telpā ir izveidojusies paradoksāla situācija.

Nav šaubu par latviešu valodas mācību pozitīvo ietekmi uz valodas apguvi minoritātēm, tomēr tas ir nepietiekoši. Lai veidotu iekļaujošu sabiedrību un palīdzētu tai *domāt* latviešu valodā, ir jāveido atbilstoša informatīvā telpa. Ir jāņem vērā apstākļi, ka, faktiskā ģimenes valoda, tas ir, tā valoda, kurā minoritātēm faktiski visērtāk un visvairāk pieejama informāciju ir dzimtā. Jo īpaši tādēļ, ka tā ir vieglāk pieejama.

Tā kā informatīvās telpas veidošanai minoritāšu valodā tiek novirzīti valsts budžeta līdzekļi, tad to mērķim jābūt tādām, lai visi tā rezultātā izlietotie līdzekļi vestu pie vienota mērķa – Latvijas, latviešu valodas un Latvijas tautas integrācija vienota valstiska virziena nolūkā. Praksē atšķirīga satura veidošana latviešu un mazākumtautībām(-ām) rezultējas atšķirīgā informatīvajā telpā. Pēc 33 neatkarības gadiem novērojumi un faktiskā situācija ar mazākumtautību valodu izplatību un informatīvās telpas sašķeltību liecina, ka SEPLP likuma 3.panta septītā daļa nav pietiekami efektīva mērķa sasniegšanai.

Šobrīd SEPLP likuma 3.panta septītajā daļā noteikts, ka “Sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi veido raidījumus, to fragmentus un citus pakalpojumus mazākumtautību valodās, lai veicinātu visu Latvijas iedzīvotāju sajūtu, ka viņi ir piederīgi Latvijai, sabiedrības integrāciju Latvijā kā nacionālā valstī un padziļinātu izpratni par sabiedriskajiem, sociālajiem un kultūras procesiem.”

Ņemot vērā visu augstāk minēto šīs iniciatīvas parakstītāju ieskatā SEPLP likuma 3.panta septītā daļa (tās īstenošana praksē) neatbilst SEPLP likuma stratēģiskajam mērķim, Valsts valodas likuma mērķim un valsts esošā attīstības virziena veicināšanai. Līdz ar to šīs iniciatīvas parakstītāji rosina veikt grozījumus SEPLP likuma 3.panta septītajā daļā, izsakot to šādi:

Sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi **tulko** raidījumus, to fragmentus un citus pakalpojumus mazākumtautību valodās **no latviešu valodā veidotā oriģinālsatura**, lai veicinātu visu Latvijas iedzīvotāju sajūtu, ka viņi ir piederīgi Latvijai, sabiedrības integrāciju Latvijā kā nacionālā valstī un padziļinātu izpratni par sabiedriskajiem, sociālajiem un kultūras procesiem. Veiktie tulkojumi ir brīvi pieejami, viegli sasniedzami un plaši izplatīti dažādās mazākumtautību valodās ar interaktīvu subtitru palīdzību **līdztekus oriģinālsaturam**.

Grozījumu anotācijā būtu jānosaka, ka, nodrošinot latviešu valodā veidotā satura tulkošanu minoritāšu valodās, tas nodrošinās objektīvu, vienotu informāciju un palīdzēs sasniegt likuma mērķi - sabiedrības iekļaušanu un informēšanu, tai pat laikā veicinot latviešu valodas apguvi. Attiecīgi nepieciešams izstrādāt Ministru kabineta noteikumus šāda satura un to kanālu veidošanai un izplatīšanai. Īpaši svarīga ērta un plaši pieejama latviešu valodas oriģinālsatura, ar pieejamiem interaktīviem subtitriem minoritātēm, ir nepieciešams Latvijas reģionos un valsts Austrumu pierobežā.

Iespējams, anotācijā būtu arī norādāms, ka nepieciešams attīstīt mediju platformu minoritātes.lsm un tajā publicēt latviešu valodas oriģinālsaturu ar automātiskās transkripcijas iespējām, kā arī tulkotu biežāk sastopamajās minoritāšu valodās ar interaktīvu subtitru palīdzību (video, tekstuāla informācija).

Kā piemēru veiksmīgai integrācijas politikai ar valstiski veidotu informatīvo vidi var minēt Lietuvas Nacionālās radio un televīzijas interneta vietni, kurā tulkotas ziņas pārskatāmi pieejamas arī angļu, poļu, ukraiņu un krievu valodās: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english>

Kā piemērs minams arī somu YLE (nacionālā ziņu kompānija), kura piedāvā tulkotu saturu dažādās minoritāšu valodās. Lai veicinātu somu un zviedru valodas apguvi un sabiedrības integrāciju izstrādātais risinājums mazākumtautībām Yle Kielikoulu - Yle Språkskolan nodrošina subtitrus somu un zviedru, kā arī palīgtulkojumus arābu, angļu, somāņu, krievu, igauņu valodās: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/09/28/the-new-yle-kielikoulu-yle-sprakskolan-service-helps-you-learn-finnish-and>

Attiecībā uz potenciālo grozījumu ietekmi uz valsts budžetu paredzams, ka, ņemot vērā mākslīgā intelekta (mašīntulkošanas, automātiskās transkripcijas) pieejamību, šis risinājums nav resursu ietilpīgs.

2024.gada 1.jūnijā